

اف‌نش‌های بیانی قرآن کریم

نویسنده: دکتر فاضل صالح السامرائی
مترجم: دکتر ابراهیم زارعی فر

نور

سامرائی، فاضل صالح، ۱۹۳۲ - م.

Salih Fadil Sammarrai.

التفسير القرآني . فارسی

آرژینش. های بیانی قرآن کریم

نویسنده: فاضل صالح السامرائی؛ مترجم ابراهیم زارعی فر.

تهران: نشر احسان، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۴۰۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۱۰۰-۴۹-۲۱۲-۷

کتابنامه.

موضوع: قرآن-عجاز لغه-بیانی قرآن

مسائل لغوی، مسائل ادبی، قلمها

شناسه افزوده: زارعی فر، ابراهیم، ۱۳۴۸ - ، مترجم

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۷۰۴۱ ت ۲۷۰۴۱

رده بندی دیویی: ۱۵۳/۲۹۷

شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۲۸۱۵۰

آفرینش‌های بیانی قرآن کریم

مؤلف: دکتر فاضل صالح السامرائی

مترجم: دکتر ابراهیم زارعی فر

ناشر: نشر احسان

چاپخانه: مهتاب

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

قیمت: ۱۳۰۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۶۰۰-۳۴۹-۲۱۲-۷

فهرست

۹	معنی مترجم
۱۱	پیش گفتار
۱۵	بیان قرآن
۲۹	ساختار واژه در زبان قرآن
۲۹	کاربرد فعل و اسم
۴۴	به کار رفتن مصدر به امر و امر به فعل غیر هم سنخ
۴۷	کاربرد متفاوت صیغه‌ها
۵۰	استفاده از صیغه‌های جمع مذکورت برای یک کلمه
۵۲	کاربرد مفرد و جمع کلمات در موارد ظاهر مشابه
۶۱	تقدیم و تأخیر
۶۱	۱- تقدیم لفظ بر عامل
۶۴	۲- تقدیم و تأخیر لفظ بر غیر عامل
۹۰	ذکر و حذف
۱۴۳	تأکید
۱۹۴	شباهت و تفاوت
۲۴۵	فاصله آیات
۲۶۷	بسامد واژه‌ها در شیوه بیانی قرآن
۲۸۲	تراکم هنری
۲۸۷	نمونه اول

۲۹۲	 نمونه دوم
۲۹۹	 نمونه سوم
۳۰۰	 نمونه چهارم
۳۰۴	 نمونه پنجم
۳۰۷	 نمونه ششم
۳۱۹	 تراکم هنری در داستان‌های قرآن
۳۲۱	 الف) داستان حضرت آدم علیه السلام
۳۵۱	 ب) داستان حضرت موسی علیه السلام
۳۸۲	 تفسیر آیه التین
۳۹۷	 منابع

سخن مترجم

پیشینه تدبّر در قرآن کریم به زمان نزول آن بر می‌گردد. خداوند در این کتاب، انسان را به ژاننگری در آن ترغیب نموده است: ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا﴾ (سجده: ۳) و از آن‌ها خواسته است به هنگام تلاوت آن، با خاموشی به آن گوش فرا دهند: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ (اعراف: ۲۰۴)

این کتاب از همان لحظه نزول، مورد توجه دانشمندان بوده، و هر کس به فراخور حال خود به کشف رازهای بی‌کران آن پرداخته است. در این میان شاید لغویان و زبان‌دانان، گوی سبقت را از دیگران ربوده باشند؛ زیرا یکی از مهم‌ترین جنبه‌های اعجاز آمیز بودن این کتاب، زبان زیباترین آن است.

قرآن بستر مناسبی ایجاد کرد که زبان‌دانان در زمینه‌های مختلف علوم زبانی هم چون صرف، نحو، معانی، بیان، واژه‌شناسی، آواشناسی و به طایر کلی مجموعه علوم زبانی، به کنکاش پردازند و مرواریدهای غلطان بسازند. این دریای بی‌کران به کف آورند.

شاید بتوان مفسری را پیدا کرد که بدون توجه به دانش‌هایی که از آن‌ها یاد شد، به تفسیر کلام الهی پرداخته باشد.

قرآن کتابی است که هم از جنبه واژه‌گزینی و هم به لحاظ ساختار عبارت و هم از منظر مناسبت بافت، در اوج قرار دارد. چه زمانی که حرف، واژه و یا عبارتی را ذکر می‌کند و چه وقتی از ذکر آن‌ها خودداری می‌کند، چه زمانی که مطلبی را به طور اختصار بیان می‌کند و چه هنگامی که به تفصیل به آن می‌پردازد. چه وقتی که هیچ تأکیدی در عبارت به کار نمی‌برد و چه هنگامی که عبارت خود را با تأکید، بیان می‌کند. چه زمانی که موضوعی را یک بار ذکر می‌کند و چه وقتی که یک موضوع را بارها تکرار می‌کند.

کتاب پیش رو به ریزه کاری‌های ساختار لغوی و آفرینش‌های بلاغی و تصویرپردازی و بک و دست‌نیافته قرآن کریم پرداخته است و با بررسی آثار قرآنی و بلاغی پیش‌بینان مخصوص آثاری که به بلاغت بیان قرآن پرداخته‌اند، نمونه‌های فراوانی را آرایه و تامل کرده است.

یکی از ویژگی‌های این کتاب آن است که صرفاً به تبیین موضوع نمی‌پردازد بلکه با آرایه نمونه‌های فراوانی - که گاهی زیاده‌گویی به نظر می‌رسد - موضوع را حتی برای خواننده غیر متخصص روشن می‌سازد.

امید است، ترجمه چنین آثاری بتواند فایده‌ای زبان‌را - که ممکن است کمتر با ساختار زبان بیان قرآن آشنا باشند - بیشتر راز درم‌های نهفته در این کتاب آشنا نماید.

پیش گفتار

الحمد لله الذي أنزل على عبده الكتاب ولم يجعل له عوجا والصلاة والسلام على رافع أواء النبي سائنا محمد وعلى آله وصحبه والداعين بدعوته. بسیار شده به هم که قرآن، معجزه است و کلام آن عالی ترین کلام است به گونه ای که نه تنهایی آن مانده آن، بلکه حتی نمی توان نزدیک به آن سخن گفت. اگر همه مخلوقات گفتم ایند تا به مانند قرآن کلامی بیافرینند، نخواهند توانست. علاوه بر این شنیده ها در بسیاری از کتاب ها نیز چنین مطالبی را خوانده بودم.

در این گونه اظهار نظرها، نوعی مانع به زیاده روی می یافتم و می پنداشتم تعصب دینی و اعتقادی باعث چنین اظهار نظرهای شده است. هم چنین بسیاری از دلایلی را که ارایه دهندگان چنین نظریه هایی بدان استدلال می نمودند، می خواندم. دلایلی چون ارتباط برخی آیات با برخی دیگر، ارتباط آغاز و پایان آیات سوره ها با یک دیگر، ارتباط سوره ها با یک دیگر، انتخاب یک واژه از میان واژه های مترادف آن و غیره. ولی آن ها را مبتنی بر پایه های علمی نمی دانستم و بسیاری از آن ها را متکلفانه می پنداشتم و با خود می گفتم اگر بیان قرآن به گونه دیگری می بود باز هم برای آن دلایلی ارایه می کردند، چرا که انسان برای هر چه که بخواهد می تواند دلیل ارایه کند.

اما با گذشت زمان و پس از آگاهی یافتن از کتاب های بسیاری در زمینه های زبان، تفسیر، اعجاز، بلاغت و غیره که در حوزه تخصصم بودند، به تصدیق این نظریه ها تمایل پیدا کردم، و برایم روشن شد که حجم بسیاری از آثاری که در این

مورد وجود دارد، با روح علمی بسیار بالایی به رشته تحریر درآمده‌اند. و بسیاری از آن‌ها را تا به امروز به همان ویژگی می‌شناسم.

پس از آن تصمیم گرفتم شخصا به مطالعه و بررسی متن قرآن پردازم؛ از همین روی به مقایسه شباهت‌ها و تفاوت‌های بسیاری از آیات، تقدیم و تأخیر، ذکر و حذف و دیگر موارد لغوی، بلاغی و معنایی پرداختم، و با دقت، آن‌ها را بررسی نمودم، و از بیان دقیق، هنر استوار و صنعت گفتاری برتر آن به وجد آمدم و دانستم که کلام قرآن، بیان فنی هدفمندی است که نه تنها هر واژه بلکه تک تک حروف و مرکبات آن، حساب شده و با دقت انتخاب شده‌اند.

هر اندازه مقایسه و دقت در آیات بیشتر می‌شد، یقین و شناخت نسبت به عظمت این سخن افزون می‌گشت و در نتیجه به یک حقیقت خدشه ناپذیری دست یافتم که قرآن بی‌نقصی است که ساخته و پرداخته بشر باشد. و اگر انسان‌ها از آغاز تا به امروز، بخواهند با کسی یکدیگر دست به چنین کاری بزنند، نه تنها نخواهند توانست چنین کار را بیاورند، که حتی کلامی نزدیک به آن نیز نخواهند توانست ارائه دهند.

این جانب از خواننده نمی‌خواهم این حقیقت را بپذیرد چرا که این درخواست، دست نیافتنی است. آن چه از خواننده می‌خواهم آن است که تعصب را به کناری بگذارد و با روح علمی صرف به موضوع بپردازد. غمناک دارم خواننده هم به همان حقیقتی که من بدان دست یافته‌ام، دست خواهد یافت.

درست است که بسیاری از مردم از مسلمات زبان اطلاع ندارند، و از شناخت قواعد و رازهای نهفته در آن بهره‌ای نبرده‌اند، و دشوار است که خود بدون رهنمایی که راه را به آن‌ها نشان دهد و آن‌ها را به فنون زیبایی‌های قرآن کریم و اسرار نهفته در آن - از طریق ارائه نمونه - آشنا سازد، به این شناخت برسند.

کتاب پیش رو تلاش می‌کند، جایگاه‌های فنون و زیبایی‌های قرآن کریم را به خواننده نشان دهد، و آن‌ها را به بخشی از رازهای نهفته در آن رهنمون شود.

نمی‌خواهم بگویم، این کتاب به دور از تعصب و جانبداری نوشته شده است- هرچند به گمان خودم چنین است- و فکر نمی‌کنم خواننده، تمام مطالب این کتاب را بپذیرد، و خود نیز چنین چیزی نمی‌خواهم، ولی از خواننده تقاضا دارم، مطالب این کتاب را با فکر باز و قلب بیدار مطالعه نماید و موضوعات مربوط به زبان را که بیشتر نمی‌دانسته با صبر و حوصله بیاموزد، که کار دشواری نیست. باورم این است که اگر خواننده این تقاضا را عملی سازد، آنچه را که خود بدان دست یافته‌ام او نیز بدان دست خواهد یافت.

در پایان، از خداوند مسألت می‌نمایم ما را به راه راست رهنمون سازد و از لغزش‌ها به دور بدارد.

فاضل السامرائی